

DOI: 10.32347/2076-815x.2024.86.151-167

УДК 72/71:75+73

Пісьо С.Я.,
stepannumberone@gmail.com, ORCID: 0009-0001-7070-4199,
к.арх, доцент **Березовецька І.А.**,
iab@email.ua, ORCID: 0000-0001-9906-1871,
к.е.н., доцент **Станько С.В.**,
stsvv@ukr.net, ORCID: 0009-0005-8764-3803,
Львівський національний університет природокористування

РОЛЬ МИСТЕЦТВ У ФОРМУВАННІ ЛАНДШАФТНО-ПЛАНУВАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ АРХІТЕКТУРНОГО ПРОСТОРУ СІЛЬСЬКИХ ПОСЕЛЕНЬ УКРАЇНИ

Представлено історико-культурний дискриптивний огляд мистецького досвіду та ландшафтно-планувальної організації архітектурного простору сільських поселень України з акцентом на сучасному етапі розвитку. Підкреслено, що в академічному дискурсі превалюють дослідження, присвячені вивченню даної проблематики для міського простору. Тоді як сільські поселення у корпусі наукових досліджень представлені значно скромніше, що ще раз актуалізує обрану тему. Адже сільські поселення України, попри урбанізаційні процеси, залишаються важливою складовою архітектурного простору України, а також є джерелом багаторічних мистецьких народних традицій, які надають сільським ландшафтам неповторного та унікального архітектурного обличчя й творять гармонійне поєднання природного середовища й антропогенного впливу. Наголошено на важливості збереження традицій ландшафтно-планувальної організації архітектурного простору села із врахуванням багаторічних традицій будівництва та мистецького вираження естетичних вподобань та світоглядних переконань, що сформувалися в українській культурі. Історико-культурна спадщина, її збереження та популяризація, є одним зі стратегічних завдань держави та прикладом євроінтеграційних прагнень України. Дбайливе плекання власних традицій, в тому числі й мистецьких, ландшафтно-планувальних та архітектурних, є демонстрацією зрілості суспільства та усвідомлення важливості культурної ідентичності. Саме село, попри ще радянську політику стандартизації та уніфікації, змогло зберегти унікальні мистецькі традиції, що доповнюють соціогуманітарний простір та підкреслюють регіональні та локальні особливості того чи іншого населеного пункту. Дослідницьку увагу зосереджено на таких прикладах, як криниці (колодязі), що є важливою частиною сільської комунікації та візитівками села. Також наголошено на

важливості пластичного мистецтва в архітектурному просторі села. За допомогою скульптури формується історична пам'ять, комеморація, гуртується соціум навколо значимих і знакових для громади подій та символів і смислів. В умовах російсько-української війни особливо гостро постала проблема зруйнованих сіл, адже необхідно не лише відновити житловий фонд, соціально значущі об'єкти, налагодити комунікації та відновити інфраструктуру, а й зберегти історію села, його соціокультурні акценти. Тобто, роль мистецтва у цих процесах вкрай важлива. Мистецькими засобами можна втілити як історико-культурні аспекти розвитку села, так і увіковічити сучасну трагедію війни.

Ключові слова: архітектурний простір; відбудова зруйнованих сіл; живопис; ландшафт; планування; рисунок; скульптура; традиція.

Постановка проблеми. В умовах російсько-української війни питання будівництва та архітектури є важливими з погляду як тактичних завдань (відбудова зруйнованого житлового фонду та інфраструктури), так і стратегії на довготривалу перспективу. Зокрема, якщо йдеться про естетичну складову та її смислове наповнення. Також вивчення, збереження та популяризація традиційної народної культури (яка якраз найкраще представлена в сільській місцевості), є одним із пріоритетних завдань країн Європи та світу загалом. Плекання культурної спадщини є свідченням зрілості суспільства, його спроможності діяти зважено й далекоглядно в умовах культурної глобалізації. Ландшафтно-планувальна організація архітектурного простору сільських поселень України є надбанням не лише нашої держави та народу, а й невід'ємною складовою світової культурної скарбниці.

Євроінтеграційний поступ України базується й на інтегрованості в культурний європейський простір. В Україні маємо унікальні зразки народного мистецтва, що формують ландшафти архітектурного простору села та лише йому притаманну атмосферу. Ця народна творчість, народне мистецтво є прикладом тяглості традиції, попри не завжди сприятливі умови для її розвитку й побутування. При цьому також спостерігаємо вплив урбанізації та сучасних технологій на ландшафти українського села. Органічне та творче переосмислення наявних народно-мистецьких традицій та залученість сільських поселень в сучасні процеси архітектурного розвитку – важливе й складне завдання. Адже при цьому необхідно як зберегти найкращі мистецькі зразки, техніки та традиції, так і надати селу сучасного й функціонального вигляду.

Глобалізаційні процеси, інформаційний розвиток, сприяють уніфікації в ландшафтно-планувальній організації архітектурного простору села,

розмиванню його унікальних локальних особливостей та характеристик. З іншого боку, ми можемо спостерігати прагнення зберегти своє унікальне «архітектурне обличчя», спираючись на мистецтво. Розмальовані лебедями та тюльпанами ворота, вирізьблені з дерева скульптури, оздоблені різьбленням каплички, наївні рисунки на фольклорну тематику – все це є мистецтвом сільських поселень, у якому висвітлена глибина народного світовідчуття та розуміння естетичного. Через народне мистецтво ми уникаємо культурної уніфікації, «макдональдизації» та усередненої стандартизації, культурного поглинання. Культурний простір села є невичерпним джерелом для мистецьких рефлексій та новацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Лєвова частка наукових напрацювань, присвячених тематиці нашого дослідження, стосуються насамперед, міського архітектурного простору. Наприклад, будівництво та архітектурні особливості культурно-просвітницьких центрів у малих містах як важливу складову соціокультурного простору вивчали Ковальська Г., Смілка В., Гомон О. Зокрема, на конкретних прикладах (центр гончарного мистецтва в містечку Опішня; Музей писанкового розпису та Національний музей народного мистецтва Гуцульщини й Покуття у місті Коломия) продемонстровано, як аналогічним чином можна впорядковувати міський простір і в інших населених пунктах України, спираючись на вже наявний культурно-мистецький потенціал [8]. Емоційний вплив у сприйнятті об'єктів культурної спадщини, які є частиною міських ландшафтів, стали предметом дослідницької уваги Мацьохи А. Вона вивчала закордонний та вітчизняний досвід використання ландшафтної організації об'єктів культурної спадщини [12].

Та можемо виокремити серед солідного наукового корпусу літератури вивчення різноманітних аспектів тематики нашого дослідження й публікації, які пов'язані з архітектурним простором села, сільських поселень. Варто наголосити на міждисциплінарних візіях проблеми ролі мистецтва у архітектоніці села. Що ще раз, на наш погляд, засвідчує актуальність даної теми. Стаття Дударця В. присвячена дизайну малих архітектурних форм у ландшафтному середовищі. У рамках нашого дослідження є важливими акценти дослідника на українських традиціях (плетений тин, колиба) [7]. Архітектурні зміни, яких зазнало українське село протягом другої половини ХХ – початку ХХІ ст., аналізувала Гудченко З. [5]. Творче опрацювання столітніх надбань українських мистецьких та архітектурних традицій і надбань у забудові села, стало предметом наукових рефлексій Кюнцлі Р. [9]. Михіденко М. акцентувала увагу на важливості розвитку сільських територій України, зважаючи на виклики російсько-української війни та руйнацію міської

інфраструктури. Особлива роль у цих процесах має належати сільським територіальним громадам [13]. Архітектурному плануванню сільських поселень присвячене дослідження Степанюка А. і Кюнцлі Р. [20]. Ландшафти українського села та їхній вплив на національну ідентичність – предмет наукової уваги Гнесь Л. [2; 3].

Однак, попри різноманіття й кількість наукових напрацювань, тема ролі мистецтва в організації архітектурного простору сільських поселень в Україні на сучасному етапі потребує подальшого вивчення проблеми та практичного втілення наукових розробок.

Формулювання цілей, актуальність і новизна. Метою статті є спроба поглянути на роль мистецтва в архітектурному просторі села крізь призму народних традицій та впливу урбанізації на ландшафтне планування сучасних сільських поселень. Тема актуалізується у зв'язку з, *по-перше*, необхідністю збереження мистецької культурної спадщини села як однієї з підвалин національної культури; *по-друге*, під впливом урбанізаційних перетворень постає потреба гармонійного поєднання новітніх технологій та наявних селянських архітектурно-мистецьких традицій; *по-третє*, післявоєнна відбудова України стосується й великої кількості сіл України, які були або повністю зруйновані, або потребують суттєвої реставрації та реконструкції. Новизна нашого дослідження полягає у спробі комплексного підходу до вивчення ролі мистецтва в організації архітектурного простору села з врахуванням історичної спадщини та новітніх архітектурних, екологічних, логістичних аспектів ландшафтно-планувальної організації простору сільської місцевості.

Методи дослідження. Метод критичного аналізу джерел був застосований для пошуку та систематизації наукових публікацій, пов'язаних з темою статті. Семіотичний та аксіологічний методи сприяли комплексному підходу до розгляду окремих кейсів, пов'язаних з висвітленням ролі мистецтва для ландшафтно-планувальної організації архітектурного простору села. Культурологічний метод дозволив поглянути на ландшафтно-планувальну організацію архітектурного простору сільських поселень крізь призму естетичного наповнення. Методи аналізу та синтезу знадобилися при формуванні висновків до статті та виокремленню перспектив подальших наукових розробок.

Результати та їх обґрунтування. У радянський період нашої історії спроби побудови соціалізму та формування «радянської людини» мистецько-архітектурні традиції українського села зазнали суттєвих, часто незворотних, змін. За ці десятиліття національні архітектурні традиції були знівельовані соцреалізмом як єдино прийнятним методом в культурному розвитку. Згадаймо

у цьому контексті долю українського архітектурного модерну. Основою для українського архітектурного модерну була традиційна народна архітектура (орнаменталістика, дерев'яне різьблення), а також барокові елементи (сакральне будівництво) та віденська сецесія. П'ятичастинна хата стала прототипом для цього стилю. Однак такі безпосередні звернення до української культури, до історичної минувшини, не відповідали радянській ідеології. Тому розвиток українського архітектурного модерну вже до початку Другої світової війни фактично було зведено нанівець. Архітектурні споруди та інтер'єр були поруйновані чи й повністю знищені (будинок родини Грушевських у Києві, модерні будинки Харкова на початку 1930-х, низка будинків у Києві протягом 1970-1980-х рр.). Спроб забуття зазнали й імена українських архітекторів-модерністів: Альошина П., Вербицького О., Кричевського В., Сластіона О. [21: 191-214]. Також, якщо вести мову про розвиток сільських поселень, відбувалася втрата унікальних регіональних та локальних ознак. У 1961 р. в СРСР була прийнята державна програма, скерована на розмивання межі між містом і селом. Це мало як позитивні, так і негативні наслідки. По-перше, ліквідовувалися «неперспективні» села. По-друге, впроваджувалася практика «зразкових» сіл. Намагання стерти відмінності між містом та селом призводило до будівництва будинків у селі без присадибних ділянок, що не відповідало способу життя та мислення селянина. Також у будинках нового типу були відсутні такі звичні для сільських жителів господарські прибудови та споруди, як: комори, господарські кухні, пивниці, дровниці, коптильні та ін. Це призводило до хаотичного заповнення простору необхідного для сільського жителя, добудовами – з підручних матеріалів, без жодного продуманого планування та естетики. Значного спрощення зазнали й фасади сільських будинків, які традиційно мали виразний регіональний почерк та впізнаваність, відшліфовані століттями. Вони перетворювалися, у більшості випадків, на стандартизовані «коробки». Спрощувався декор, зникали «різьблені віконниці, лиштви, дерев'яні стійки галерей, декор фронтонів та дахів тощо» [2: 275]. Така уніфікація, з архітектурного та з ландшафтно-планувального погляду організації простору, цілком відповідали духу часу. Але при цьому втрачався національний колорит, культурна ідентичність, які слугували маркером причетності до певного народу та культури.

Для цілісного сприйняття архітектурно-ландшафтної композиції необхідною умовою є гармонійність. Саме гармонійність є витоковою для проектного формування архітектурного простору. Важливо архітектурну споруду включити в природній ландшафт так, щоб вона виглядала його продовженням, не дисонувала. Для цього можливо використовувати підходи: за подібністю і за контрастом, поєднання підходів. В українських традиціях

архітектури сільських поселень це можемо простежити на прикладі хати. Білі стіни виділяються на тлі відтінків рослинності; солом'яний дах зі своєю горбистою формою та сіруватим кольором вписує білу пляму стін у природний ландшафт. Попри регіональні та локальні відмінності, є спільні риси: видовжені стіни й високий дах. У другій половині ХХ ст. у житловому будівництві села в Україні відбулися зміни плану забудови. Сіни стали кухнею, комора – другим житловим приміщенням, а велика кімната стала святковою, для прийому гостей чи проведення сімейних святкувань і обрядів. Тобто, відбулася зміна внутрішнього простору хати. Серед будівельних матеріалів перевагу віддавали цеглі, каменю, вапну, цементу; для покрівлі використовували шифер, залізо, палену черепицю. Фундамент зазвичай був кам'яний. Зовнішнє оформлення стін – тинькування «під шубу» або обшивка чи фарбування. На початку ХХІ ст. повсюдними стали «євроремонти».

Окрім свого утилітарного призначення, житло виконує й певні сакральні та знаково-сигнальні функції. Таку роль часто виконував внутрішній та зовнішній настінний розпис. Пензлі для розпису виготовляли з шерсті домашніх тварин або курячого пір'я. Фарби були природного походження (глина, сік рослин, жовтки яєць). Чи не у кожному селі сформувалися свої традиції розпису. Особлива увага приділялася орнаментуванню печі як одного із найсакральних місць у хаті. Декоративно оформлювали й двері та вікна, сволок. Переважали рослинні мотиви [11: 3, 7, 9, 114]. В Україні наказом Міністерства культури України від 12 лютого 2018 року затверджено перелік елементів нематеріальної культурної спадщини України. До переліку, який постійно поповнюється, внесені й мистецькі надбання, які органічно доповнювали та доповнюють архітектурний простір села. Зупинимося більш предметно на деяких з них, а саме на тих, які доповнюють та надають неповторного колориту ландшафтам села та вже стали своєрідною візитівкою того чи іншого населеного пункту або регіону України. Використання цих видів мистецтва увиразнюють культурні традиції України, актуалізують необхідність активного залучення мистецьких надбань для формування сучасного образу села з оперттям на традицію та залученням новітніх технологій:

1. Косівська мальована кераміка: в оздобленні та дизайні інтер'єру. Рисунок косівської мальованої кераміки (різноманітні трикутники та їх комбінування), гама кольорів (жовтий – сонце, зелений – гори, коричневий - земля) відображають світоглядні уявлення гуцулів [1];

2. Опішнянська кераміка: традиційно це посуд, як повсякденний, так і святковий. Але у контексті нашого дослідження звертаємо увагу на керамічні малі скульптурні форми: виліплені з глини та оздоблені ліпним декором і поливами фігурок коників, вершників, людей, баранці, свинки, леви). У

рисунок опішнянської кераміки превалює рослинний орнамент (грона, колосся, квіти, гілки, букети, віночки). Опішнянські скульптурні вироби – чудове доповнення до садово-паркових, ландшафтних та архітектурних проєктів, доміант села (центральна площа, магазин, школа тощо) [4];

3. Петриківський розпис – український декоративно-орнаментальний живопис XIX-XXI стст. У сучасному петриківському розписі переважають рослинні (квіткові) елементи у поєднанні з фантазійними уявленнями автора. Особливо популярні садові (жоржини, айстри, троянди, тюльпани), лугові (волошки, ромашки) квіти та ягоди (калина, виноград, полуниця). Також характерне поєднання квітів та птахів; зрідка зустрічаються зображення людини або тварини. Петриківський розпис – це плавні лінії, без геометрично-ламаних елементів. Це пов'язано із впливом ландшафту території. Батьківщина петриківки – рівнинне Придніпров'я, тоді як для гірської місцевості України характерні геометричні лінії рисунка. Свого часу петриківським розписом оздоблювали інтер'єр хати, починаючи від печі (комину), з переходом на стіни, вікна, кутки. На сьогодні петриківка – один із найбільш впізнаваних мистецьких брендів України. Він є елементом декору не лише інтер'єру, а й книжкової графіки, сувенірної продукції [18: 74-77, 91]. Прикметно, що петриківський розпис давно вийшов за межі сільських поселень та став яскравим елементом мурального живопису міст, сакральної архітектури, приватних садиб, ресторанів, концертних залів, магазинів, зупинок громадського транспорту, самого транспорту тощо. Зокрема, у стилі петриківки оформлений фасад ТЦ «Приозерний» у Дніпрі (2011); екстер'єр будинку у Харкові (Пальваль А., 2017); розпис інтер'єру Свято-Юріївського храму у Києві (цей храм став першим у світі, розписаний петриківкою, художниці Галина Назаренко та Ірина Кібець) [22: 232-272].

Ми, зважаючи на формат статті, обмежимося лише вищезазначеним переліком мистецьких надбань нематеріальної спадщини України, які, на наш погляд, є вкрай важливими для формування цілісного ландшафтно-планувального та архітектурного ансамблю сучасного українського села. Додамо ще традиції дерев'яного різьблення Чернігівщини, традиції лозоплетіння в селі Іза Хустського району Закарпаття, традиції рогазоплетіння, традиції гуцульського художнього дереворізьблення [16].

Попри намагання уніфікації архітектурного простору села, спрощення його мистецько-декоративної складової, все-таки бажання мати своє індивідуальне «архітектурне обличчя» виявилось незнищеним для українців: «оздоблення хат розмаїтими орнаментами, які можна спостерігати на тлі стін, викладених з іншого кольору цегли, фрагменти живопису на головному фасаді будинку на різні теми (пейзажу, мальовниче зображення тварин, птахів,

орнаменти, що символізують вишиті рушники навколо вікон, мозаїчні площини із дзеркал чи природного каміння тощо), віконна столярка з дрібними членуваннями, яка сприймається як мереживо, <...> щедріше тафльовані <...> дверні полотна, фігурно вирізані орнаментовані ринви, влаштування на фасадах невеликих ніш для християнських символів» [2: 275].

Невід'ємні складові сільських поселень – малі архітектурні форми. До них у сільських поселеннях належать криниці (колодязі).

Ще у XIX-першій половині XX ст. криниці (колодязі) були переважно громадськими. Їх копали та облаштовували толокою. Місце біля криниці – сільська комунікація, де люди обмінювалися новинами, спілкувалися. Українські криниці, сформовані під впливом географічно-кліматичних умов та організації ландшафтно-планувальних просторів, мали й багате декоративне оздоблення [11: 128]. Як зазначає дослідник криниць Буковини Мудрак І., найчастіше криниці (колодязі) фарбують у червоний, синій або жовтий кольори. Оздоблюють криниці (колодязі) геометричними візерунками. Також характерними є квіткові мотиви та пташки. Дерев'яний або бляшаний дах (який все частіше використовують при облаштуванні криниці) увінчують розписним хрестиком або пташками. На прикордонні з Румунією досі є криниці-журавлі (фото 1) [14].

Окрім Буковини, дослідження криниць як унікальних витворів мистецтва проводили в селі Шевченкове Кілійської громади Ізмаїльського району. Візитівкою села стала криниця по вулиці Музики – зі смачною джерельною водою та дерев'яним оздобленням. Дослідницький проєкт очолює вчителька історії Шкуропат О. За результатами проведеного нею опитування респондентів із села, вдалося з'ясувати, що у населеному пункті було 20 криниць. Зруб колодязів, – цямриння, –прикрашали вирізьбленими силуетами пташок, тварин, а також оздоблювали різноманітними розмальовками. Зазвичай біля криниці ставили лавку, саджали квіти. Часто саму криницю захищали дерев'яним будиночком, також оздобленим дерев'яним різьбленням. Впродовж 1960-1990 рр. популярними були криниці-помпи (колонки). Кілька з них збереглися досі, але вони без ручок, не працюють (фото 2) [6].

Для другої половини XX-початку XXI ст. в Україні стало характерним явищем суттєві зміни у житловому фонді села. Чимало сіл та хуторів фактично занепали й припинили своє існування, перетворившись на хащі з майже зруйнованими хатинами-привидами минулого. Ще частина, у зв'язку з процесами урбанізації та трудовою міграцією населення, стала місцем літнього дачного місцеперебування з відповідним ландшафтно-архітектурним наповненням. Але так само відбувалася й інтенсивна розбудова багатьох сіл.

Технологічний розвиток впливає й на заміну традиційних будівельних матеріалів (дерево, глина, солома, саман) на цеглу, залізо, шифер, пластик.

Фото 1. Іван Мудрак. Проект «Бабин бучок» [14].

Фото 2. Криниця с. Шевченкове Кілійської громади Ізмаїльського району [6].

Відбулися зміни й у ставленні людини до житла як до місця проживання, праці та відпочинку. Поступово настінні розписи, дерев'яне різьблення поступаються місцем фарбованим стінам та шпалерам. Також набули поширення розписи цегли, художнє литво фронтонів, вирізування з бляхи.

Широко вживаними стали так звані євровікна та інші євро матеріали [11: 150]. Як вказує Лозинський Р., процеси колосальних політичних, економічних, соціальних, культурних та світоглядних змін, яких зазнало українське суспільство наприкінці ХХ ст., призводили, поміж іншого, до того, що зникав «місцевий шарм культурного ландшафту <...> через появу нехарактерних для місцевості запозичених архітектурних стилів», що бачимо на прикладі «неофеодальних замків» та височенних різнокаліберних парканів і брам. <...> На очах змінюються сільські місцевості, які раніше вважалися «депресивними» і в яких водночас збереглися автентичні, культурно, естетично й екологічно цінні ландшафти [10]. А російсько-українська війна, особливо після повномасштабного вторгнення росії в Україну, ще більше актуалізувала проблему розвитку сільських територій. Зокрема, реалізація проєктів, скерованих на відбудову зруйнованих війною сіл України. Серед таких проєктів – село Посад-Покровське Херсонської області. Розробка концепції зруйнованого російськими обстрілами села здійснювала архітектурна компанія «Archimatika» на замовлення Державного агентства відновлення та розвитку інфраструктури України. Зруйноване село увійшло до переліку шести населених пунктів, які будуть відбудовувати у рамках експериментальних проєктів. За словами архітектора Столового О., окрім відновлення зруйнованих водогонів, електропостачання, водопостачання, житлового фонду та соціально важливої інфраструктури, важливо відновити село з врахуванням існуючих у ньому традицій історико-архітектурного планування [15].

Для формування архітектурного простору сільських поселень України, з врахуванням ландшафтних особливостей навколишнього середовища, важлива роль має належати пластичному мистецтву. Інтегруючись в ландшафтно-планувальну організацію архітектурного середовища, скульптурні твори, органічно його доповнюють та надають глибинних сенсів подіям, явищам, процесам, які вони символізують. Такі скульптури чи скульптурні композиції покликані відображати історію населеного пункту крізь призму історичної пам'яті як його мешканців, так і на загальнодержавному рівні, формуючи цілісну концепцію сприйняття значущих для спільноти подій. Тобто, вони виконують не лише естетичні завдання, а і є формою комеморації, дидактики та історико-культурної причетності [17: 99-102]. Образ-символ, втілений у скульптурі, для сільських поселень України зазвичай акумулює трагічні події: Голодомор (часто це – пам'ятний хрест чи дзвін), Друга світова війна (ще радянські пам'ятники як загиблим односельцям, так і стандартизований радянський скульптурний наратив). Є регіональна та локальна специфіка. Наприклад, для сіл Косівщини важливим маркером пам'яті є увічнення пам'яті про вояків УПА; на Закарпатті зустрінемо скульптурне нагадування про

трудова еміграція; на Київщині – вшанування пам'яті про Чорнобильську трагедію тощо. Російсько-українська війна вже також стала частиною комеморативного простору сільських поселень, де, зазвичай на свій смак та зважаючи на фінансові можливості односельців, постають скульптурні втілення пам'яті про загиблих захисників. Образ-символ ми оцінюємо не стільки як твір мистецтва, скільки як елемент культурної спадщини та знак певної історичної доби. Тому естетична складова, ландшафтно-планувальна організація архітектурного простору, є важливим завданням для митців при виготовленні скульптури. Адже скульптура є надзвичайно сильним засобом емоційного впливу, значно менш вираженим для інших видів мистецтва [19: 77-78].

Відбудова в Україні зруйнованих населених пунктів – одна з нагальних проблем вже сьогодні. Її вирішення потребує акумуляції колосальних фінансових, матеріальних, людських ресурсів. Але це також і можливість відбудови з врахуванням історико-культурних мистецьких традицій, що століттями формували неповторний колорит українського села. Гармонійне включення мистецтва в архітектурний простір нового села України актуальне не лише з естетичного погляду, а й задля збереження історичної, культурної ідентичності, що є одним із стратегічних завдань держави.

Висновки. Науковці у своїх дослідженнях переважно зосереджувалися на вивченні архітектурного простору та його специфіки в рамках містобудування. Тоді як тема вивчення ландшафтно-планувальної організації архітектурного простору сільських поселень загалом та ролі мистецтва у формуванні цього простору залишалася не такою залученою до академічного дискурсу. Попри процеси урбанізації, сільські поселення продовжували відігравати важливу роль у житті українського соціуму. По-перше, село було і є місцем зосередження й побутування традиційного народного мистецтва, що має як ужитковий, так і декоративний характер. По-друге, проблема виживання села як осердя української культурної ідентичності особливо актуалізувалася в роки нівелювання національних та культурних відмінностей, формування «радянської людини». Що, зрештою, призводило до уніфікації ландшафтно-планувальної організації архітектурного простору села, його стандартизації та втраті неповторного планування ландшафтного та мистецько-архітектурного обличчя. Крім того, технологічний розвиток, поява та поширення нових будівельних матеріалів та технологій з одного боку, покращували якість життя населення у сільській місцевості, з другого – прискорювали процеси занепаду культурно-мистецьких традицій, що століттями формували сакральномисловий соціопростір.

Необхідність збереження та популяризації історико-культурної спадщини є одним зі стратегічних завдань держави. Тому усвідомлення ролі мистецтва під

час ландшафтно-планувальної організації архітектурного простору села є важливою частиною гармонізації цього простору, його узгодженості з природним середовищем, актуалізації історичної пам'яті, дидактичних та виховних завдань.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у необхідності зосередженості на регіональних та локальних особливостях використання мистецьких традицій у формуванні ландшафтно-планувальної організації архітектурного простору сільських поселень.

Список використаної літератури

1. Бекетова І. Традиція косівської мальованої кераміки / *Автентична Україна*. <https://authenticukraine.com.ua/blog/tradicii-kosivskoi-malovanoi-keramiki>
2. Гнесь Л. (2014). Пошук національної ідентичності у забудові українського села // *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*, випуск 36. С. 271-279.
3. Гнесь Л. (2017). Природно-ландшафтні чинники у розплануванні українського села // *Вісник Львівського національного аграрного університету: архітектура і сільськогосподарське будівництво*. № 18. С. 127-131.
4. Гончарні візії країни: другий національний фотоконкурс у Опішному (30 червня – 30 жовтня 2011 року). Альбом-каталог. (2012). Упорядник Пошивайло О. Опішне: Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному. 192 с., іл.
5. Гудченко З. (2010). Архітектурне обличчя українського села за сучасних умов // *Народна творчість та етнографія*, № 6. С. 56-62. <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/38001/08-Hudchenko.pdf?sequence=1> ; <https://zenodo.org/records/207354>
6. Дерменжі І. (2023). У селі Ізмаїльського району досліджують розмаїття місцевих криниць / *Юг.Today*, 21 грудня. <https://yug.today/u-seli-izmailskoho-rayonu-zaumaiutsia-doslidzhenniam-mistsevykh-krynyts/>
7. Дударець (2013). Формування малих архітектурних форм в дизайні ландшафту // *Народознавчі зошити*, № 1 (109). С. 179-183. <https://nz.lviv.ua/archiv/2013-1/24.pdf>
8. Ковальська Г., Смілка В., Гомон О. (2023). Особливості архітектурно-планувальної організації та землекористування культурно-просвітницьких центрів у малих містах // *Містобудування та територіальне планування*, № 84 С. 161-170. DOI: 10.32347/2076-815x.2023.84.161-170 URL: <http://mtp.knuba.edu.ua/article/view/289069/282672>

9. Кюнцлі Р. (2016). Громадський центр як культурно-духовний осередок українського села // *Вісник ЛНАМ. Серія: Культурологія*. Вип. 29. С. 122-128. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.207354>
10. Лозинський Р. (2021). Культурні ландшафти як основа розвитку сільських територіальних громад // *Вісник УЦКД. Реформа децентралізації в культурі: зміна культурної парадигми. Український центр культурних досліджень*. <https://uccs.org.ua/arkhiv-novyn/kulturni-landshafty-iak-osnova-rozvytku-silskykh-terytorialnykh-hromad/>
11. Масненко В., Ракшанов В. (2012). *Українська хата*. Черкаси: Брама–Україна. 190 с., іл.
12. Мацьоха А. (2023). Емоційно позитивний контекст у ландшафтній організації буферних зон об'єктів культурної спадщини // *Містобудування та територіальне планування*, № 83. С. 227-239. DOI: 10.32347/2076-815x.2023.84.227-239 <http://mtp.knuba.edu.ua/article/view/289084/282686>
13. Михіденко М. (2022). Роль сільських територіальних громад в умовах трансформації світового устрою // *Містобудування: проблеми і перспективи розвитку. Тези доповідей четвертої науково-практичної конференції 19 квітня 2022 року, м. Київ*. К.: КНУБА. С. 17-18. https://www.knuba.edu.ua/wpcontent/uploads/2022/09/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA-%D0%A2%D0%B5%D0%B7_2022.pdf
14. Морозов О. (2023). Дивіться фотопроєкт «Бабин бучок» про розмаїття криниць на Буковині / *The Village*, 8 квітня <https://www.village.com.ua/village/city/city-news/337835-divitsya-fotoproekt-babin-buchok-pro-rozmayittya-krinits-na-bukovini>
15. На Херсонщині у Посад-Покровському презентували перший етап проєкту відновлення села (2023) / *Суспільне. Херсон*, 5 травня. <https://suspilne.media/kherson/467255-na-hersonsini-u-posad-pokrovskomu-prezentovali-persij-etap-proektu-vidnovlenna-sela/>
16. Національний перелік елементів нематеріальної культурної спадщини України. 23.02.2024 / *Культурна спадщина. Нематеріальна культурна спадщина*. Міністерство культури та інформаційної політики України. <https://mcip.gov.ua/kulturna-spadshchyna/natsionalnyu-perelik-elementiv-nematerialnoi-kulturnoi-spadshchynu-ukrainy/>
17. Нора П. (2014). *Теперішнє, нація, пам'ять*. Київ: Кліо. 272 с.
18. *Петриківка: мальовничий дивосвіт* (2017). Серія: Скарби нації, випуск 1. Укладач Скаченко О. Київ: Видавничий центр КНУКіМ. 96 с., іл.
19. Полушок А. (2019). Узагальнення художньо-пластичного образу як один із основних прийомів застосування скульптурної пластики в архітектурному середовищі // *Технічна естетика і дизайн*, випуск 16. Київ:

КНУБА. С. 72-81. DOI: <https://doi.org/10.32347/2221-9293.2019.16.72-81> ; <http://ted.knuba.edu.ua/article/view/194011>

20. Степанюк А., Кюнцлі Р. (2013). Традиції та нові тенденції проектування громадських центрів сільських поселень у сучасних умовах // *Вісник Львівського національного аграрного університету. Архітектура і сільськогосподарське будівництво*, випуск 14. С. 135-141.

21. Чепелик В. (2013). *Бесіди про українську архітектуру*. За науковою редакцією доктора мистецтвознавства А.О. Пучкова. Київ: Фенікс. 224 с., іл.

22. Чуднівєць А. (2019). *Петриківський розпис як феномен української художньої культури*. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства: 26.00.01 - теорія та історія культури. Національна академія мистецтв України, Інститут проблем сучасного мистецтва. 280 с.

Senior Teacher **Pisyo Stepan**,
Candidate of Architecture, Associate Professor **Berezovetska Iryna**,
PhD in Economics, Acting Associate Professor **Stanko Svitlana**,
Lviv National Environmental University

THE ROLE OF THE ARTS IN THE FORMATION OF LANDSCAPE PLANNING ORGANIZATION OF ARCHITECTURAL SPACE RURAL SETTLEMENTS OF UKRAINE

A historical and cultural descriptive overview of the artistic experience and landscape planning organization of organizing the architectural space of rural settlements of Ukraine with an emphasis on the current stage of development is presented. It is emphasized that the academic discourse is dominated by studies devoted to the study of this issue for urban space. While rural settlements in the corpus of art studies are presented much more modestly, which once again actualizes the chosen topic. After all, the rural settlements of Ukraine, despite the urbanization processes, remain an important component of the architectural space of Ukraine, and also manifest long-standing artistic folk traditions that give rural landscapes a unique and unique architectural face and create a harmonious combination of the natural environment and anthropogenic influence. The importance of preserving the traditions of the landscape and planning organization of the architectural space of the village, taking into account the long-standing traditions of construction and the artistic expression of aesthetic preferences and worldview beliefs formed in Ukrainian culture, is emphasized. Historical and cultural heritage, its preservation and popularization, is one of the strategic tasks of the state and an example of Ukraine's European integration aspirations. Careful nurturing of one's own traditions, including

artistic, landscape planning, and architectural ones, is a demonstration of the maturity of society and awareness of the importance of cultural identity. The village itself, despite the Soviet policy of standardization and unification, was able to preserve unique artistic traditions that complement the socio-humanitarian space and emphasize the regional and local features of one or another settlement. Research attention is focused on such examples as wells, which are an important part of rural communication and village landmarks. The importance of plastic arts in the architectural space of the village is also emphasized. With the help of sculpture, historical memory, commemoration is formed, and society gathers around significant and symbolic events, symbols and meanings for the community. In the conditions of the Russian-Ukrainian war, the problem of destroyed villages became particularly acute, because it is necessary not only to restore the housing stock, socially significant objects, establish communications and restore the infrastructure, but also to preserve the history of the village, its socio-cultural accents. That is, the role of art in these processes is extremely important. Artistic means can embody both the historical and cultural aspects of the development of the village, as well as immortalize the modern tragedy of the war.

Keywords: architectural space; reconstruction of destroyed villages; painting; landscape; planning; drawing; sculpture; tradition.

REFERENCES

1. Beketova I. Tradytisia kosivskoi malovanoi keramiky / Avtentychna Ukraina. <https://authenticukraine.com.ua/blog/tradicii-kosivskoi-malovanoi-keramiki>. {in Ukrainian}
2. Hnes L. (2014). Poshuk natsionalnoi identychnosti u zabudovi ukrainskoho sela // Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannia, vypusk 36. S. 271-279. {in Ukrainian}
3. Hnes L. (2017). Pryrodno-landshaftni chynnyky u rozplanuvanni ukrainskoho sela // Visnyk Lvivskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu: arkhitektura i silskohospodarske budivnytstvo. № 18. S. 127-131. {in Ukrainian}
4. Honcharni vizii krainy: druhyi natsionalnyi fotokonkurs u Opishnomu (30 chervnia – 30 zhovtnia 2011 roku). Albom-kataloh. (2012). Uporiadnyk Poshyvailo O. Opishne: Natsionalnyi muzei-zapovidnyk ukrainskoho honcharstva v Opishnomu. 192 s., il. {in Ukrainian}
5. Hudchenko Z. (2010). Arkhitekturne oblychchia ukrainskoho sela za suchasnykh umov // Narodna tvorchist ta etnografia, № 6. S. 56-62. <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/38001/08-Hudchenko.pdf?sequence=1>; <https://zenodo.org/records/207354>. {in Ukrainian}

6. Dermenzhi I. (2023). U seli Izmailskoho raionu doslidzhuiut rozmaittia mistsevykh krynyts / Yuh.Today, 21 hrudnia. <https://yug.today/u-seli-izmailskoho-rayonu-zaymaiutsia-doslidzhenniam-mistsevykh-krynyts/>. {in Ukrainian}
7. Dudarets (2013). Formuvannia malykh arkhitekturnykh form v dyzaini landshaftu // Narodoznavchi zoshyty, № 1 (109). S. 179-183. <https://nz.lviv.ua/archiv/2013-1/24.pdf>. {in Ukrainian}
8. Kovalska H., Smilka V., Homon O. (2023). Osoblyvosti arkhitekturno-planuvalnoi orhanizatsii ta zemlekorystuvannia kulturno-prosvitnytskykh tsestriv u malykh mistakh // Mistobuduvannia ta terytorialne planuvannia, № 84 S. 161-170. DOI: 10.32347/2076-815x.2023.84.161-170. URL: <http://mtp.knuba.edu.ua/article/view/289069/282672>. {in Ukrainian}
9. Kiuntsli R. (2016). Hromadskiyi tsentr yak kulturno-dukhovnyi osередok ukrainskoho sela // Visnyk LNAM. Seria: Kulturolohiia. Vyp. 29. S. 122-128. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.207354>. {in Ukrainian}
10. Lozynskiyi R. (2021). Kulturni landshafty yak osnova rozvytku silskykh terytorialnykh hromad // Visnyk UTsKD. Reforma detsentralizatsii v kulturi: zmina kulturnoi paradyhmy. Ukrainskyi tsentr kulturnykh doslidzhen. <https://uccs.org.ua/arkhiv-novyn/kulturni-landshafty-iak-osnova-rozvytku-silskykh-terytorialnykh-hromad/>. {in Ukrainian}
11. Masnenko V., Rakshanov V. (2012). Ukrainska khata. Cherkasy: Brama–Ukraina. 190 s., il. {in Ukrainian}
12. Matsokha A. (2023). Emotsiino pozytyvnyi kontekst u landshaftnii orhanizatsii bufernykh zon obektiv kulturnoi spadshchyny // Mistobuduvannia ta terytorialne planuvannia, № 83. S. 227-239. DOI: 10.32347/2076-815x.2023.84.227-239 <http://mtp.knuba.edu.ua/article/view/289084/282686> {in Ukrainian}
13. Mykhidenko M. (2022). Rol silskykh terytorialnykh hromad v umovakh transformatsii svitovoho ustroiu // Mistobuduvannia: problemy i perspektyvy rozvytku. Tezy dopovidei chetvertoi naukovo-praktychnoi konferentsii 19 kvitnia 2022 roku, m. Kyiv. K.: KNUBA. S. 17-18. https://www.knuba.edu.ua/wpcontent/uploads/2022/09/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA-%D0%A2%D0%B5%D0%B7_2022.pdf. {in Ukrainian}
14. Morozov O. (2023). Dyvitsia fotoproiekt «Babyn buchok» pro rozmaittia krynyts na Bukovyni / The Village, 8 kvitnia <https://www.village.com.ua/village/city/city-news/337835-divitsya-fotoproekt-babin-buchok-pro-rozmayittya-krinits-na-bukovini>. {in Ukrainian}
15. Na Khersonshchyni u Posad-Pokrovskomu prezentuvaly pershyi etap proiektu vidnovlennia sela (2023) / Suspilne. Kherson, 5 travnia.

<https://suspilne.media/kherson/467255-na-hersonsini-u-posad-pokrovskomu-prezentovali-persij-etap-proektu-vidnovlenna-sela/>. {in Ukrainian}

16. Natsionalnyi perelik elementiv nematerialnoi kulturnoi spadshchyny Ukrainy. 23.02.2024 / Kulturna spadshchyna. Nematerialna kulturna spadshchyna. Ministerstvo kultury ta informatsiinoi polityky Ukrainy. <https://mcip.gov.ua/kulturna-spadshchyna/natsionalnyy-perelik-elementiv-nematerialnoi-kulturnoi-spadshchyny-ukrainy/>. {in Ukrainian}

17. Nora P. (2014). Teperishnie, natsiia, pamiat. Kyiv: Klio. 272 s. {in Ukrainian}

18. Petrykivka: malovnychi dyvosvit (2017). Seriia: Skarby natsii, vypusk 1. Ukladach Skachenko O. Kyiv: Vydavnychi tsestr KNUKiM. 96 s., il. {in Ukrainian}

19. Polubok A. (2019). Uzahalnennia khudozhno-plastychnoho obrazu yak odyz iz osnovnykh pryiomiv zastosuvannia skulpturnoi plastyky v arkhitektornomu seredovyschi // Tekhnichna estetyka i dyzain, vypusk 16. Kyiv: KNUBA. S. 72-81. DOI: <https://doi.org/10.32347/2221-9293.2019.16.72-81>; <http://ted.knuba.edu.ua/article/view/194011>. {in Ukrainian}

20. Stepaniuk A., Kiuntsli R. (2013). Tradytsii ta novi tendentsii proektuvannia hromadskykh tsentriv silskykh poselen u suchasnykh umovakh // Visnyk Lvivskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu. Arkhitektura i silskohospodarske budivnytstvo, vypusk 14. S. 135-141. {in Ukrainian}

21. Chepelyk V. (2013). Besidy pro ukrainsku arkhitekturu. Za naukovoio redaktsiieiu doktora mystetstvoznavstva A.O. Puchkova. Kyiv: Feniks. 224 s., il. {in Ukrainian}

22. Chudnivets A. (2019). Petrykivskyi rozpys yak fenomen ukrainskoi khudozhnoi kultury. Dysertatsiia na zdobuttia naukovooho stupenia kandydata mystetstvoznavstva: 26.00.01 - teoriia ta istoriia kultury. Natsionalna akademiia mystetstv Ukrainy, Instytut problem suchasnoho mystetstva. 280 s. {in Ukrainian}